

O'ZBEK TILIDA SAVDO-SOTIQ LEKSIKASINING LEKSIKOGRAFIK XUSUSIYATLARI

Normatova Dilfuza Adumalik qizi

TerDU lingvistika: o'zbek tili magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada mamlakatimizda chet tillarini o'rganishga bo'lgan e'tibor, iqtisodiy munosabatlarda chet tillarini bilishning zaruriyligi, iqtisodiy neologizmlarning qay tarzda qo'llanilishi haqida yoritilgan. Maqolada savdo-sotiq leksikasining o'ziga xos xususiyatlari bayon etiladi.

Kalit so'zlar: XXI asr, diplomatik iqtisodiy munosabatlar, termin, neologizmlar.

Abstract: This article focuses on the study of foreign languages in our country, the need to know foreign languages in economic relations, how to use economic neologisms. The article describes the peculiarities of trade vocabulary.

Keywords: XXI century, diplomatic economic relations, terms, neologisms.

Аннотация. Данная статья посвящена изучению иностранных языков в нашей стране, необходимости знания иностранных языков в экономических отношениях, использованию экономических неологизмов. В статье описаны особенности торговой лексики.

Ключевые слова: XXI век, дипломатические экономические отношения, термины, неологизмы.

KIRISH

Bugungi kunda butun dunyoda fan-texnika rivojlanayotgan bir davrda albatta xorijiy tillarni o'rganishga bo'lgan e'tibor kundan kun ortmoqda. "O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tartiblari to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori bunga yaqqol misoldir.

ADABIYOTLAR SHARHI

Umuman baynalmilal iqtisodiy so'zlarni o'zbek tiliga qabul qilishda ko'p jihatlarni e'tiborga olmoq lozim. Iqtisodiy termin o'zbek tiliga kirib kelayotganda uning quyidagi jihatlari e'tibor berish kerak bo'ladi: termining o'zbek tilini tovush tizimiga mosligiga; uning o'zbekcha muqobili bor -yo'qligiga; kalka yoki tarjima qilish zaruriyatiga; iqtisodiy termining mazmuniga; uning sodda va ravonligiga; mohiyatiga va o'ng'ayligiga¹.

Boshqa tillardan o'zbek tiliga kirib kelayotgan iqtisodiy terminlar dastlab mutaxassislar va atamaqo'm muhokamasidan o'tmog'i, so'ngra Oliy Majlisning tegishli qo'mitasidan tasdiqlanmog'i lozim. Ana shundagina bunday iqtisodiy terminlar qonuniy kuchga kiradi va ularni bema'lol qo'llash mumkin.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan keyin bosqichma- bosqich bozor iqtisodiyotiga o'tib bormoqda. Jamiyatda bozor iqtisodiyoti qonuniyatlari joriyqilinmoqda. Bozor iqtisodiyotiga xizmat qiluvchi neologizmlar yanada ko'paymoqda. Bularning muayyan qismi ona tilimiz

¹ Akobirov S. Til va terminologiya. -T., 2018.

imkoniyatlari asosida o`zbekchalashtirib berilmoqda, ma`lum qismi esa baynalmilal o`zlashma sifatida ishlatilmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Iqtisodiyot terminlarining o`zbek tilida qo`llanilishida quyidagi holatlarnikuzatish mumkin: Ko`plab terminlar tilimiz imkoniyatlari asosida o`zbekchalashtirilgan. Bunda bir guruh terminlar o`zbek tilidagi tayyor muqobillari bilan berilmoqda, ma`lum qismi esa tarjima qilinib ishlatilmoqda, bir qismi esa o`zbek tili qonun-qoidalari asosida yasalmoqda. Masalan: auktsion-kimoshdi, makler-dallol, kommersant-tijoratchi, kommissionie voznagrajdeniya-vositachilik haqi, ekonomika-iqtisodiyot, chek na pred`yavitelya-oq chek, shaxssiz chek, aktsioner-aktsiyador, biznesmen-bizneschi va hokazolar.

Yana bir usul dunyoning ko`pchilik mamlakatlarida ishlatilib kelinayotgan baynalmilal terminlarning o`zbek tiliga ham o`z holicha o`zlashtirilishidir. Bu o`rinda shuni ta`kidlamoq zarurki, yangidan kirib kelayotgan terminlarning hammasiga ham o`zbekcha muqobilini topish qiyin. Shuning uchun ularning asosiy qismi dunyoning ko`pchilik mamlakatlari tillarida bir shaklda o`z asl holicha ishlatiladi va bu qo`llanish dunyo bizneschilari axborot almashinuvi uchun qulay. Masalan: korrupsiya, kredit , eksport , grant ,auditor, avizo, valyuta, lizing, menedjer, litsenziya , biznesmen,norezident².

Quyida iqtisodiyot sohasida keng ishlatiladigan bir nechta terminlarni keltiramiz. Ularning ba`zilari o`zbekcha so`zlar bo`lsa, ba`zilari esa boshqa tillardan bevosita kirib kelib tilimizda qo`llanilmoqda.

AUKSION - (lat.auction) - `kimoshdi` savdosi, ochiq savdo qilish. Bu savdo xizmati mahsulotni eng yuqori narxga ko`targan xaridor sotib oladi.

BIZNES- (inglizcha business-ish, faoliyat, mashg`ulot) boylik, foydaorttirishga yo`naltirilgan ish, faoliyat. Biznes xo`jalik yuritish ko`lamiga qarab yirik,o`rta va mayda turlarga bo`linadi. Xodimlarning o`rtacha soni va mahsulot hajmiga qarab ajratiladi.

BIZNESMEN - (inglizcha business-ish, man-odam)- biznes bilan shug`ullanuvchi shaxs, korchalon.

BIRJA - (goll.beurs, nem. Borse-hamyon)- 1) mahsulot, valyuta va qimmatbaho qog`ozlarni ayirboshlashda, hisob va ma`lumot xizmatlarini amalga oshirishda faol qatnashuvchi tashkilot. Xizmat ko`rsatgani uchun vositachilik yig`imini oladi; 2) birja savdo-sotig`i bo`ladigan joy.

VALYUTA - (ital. valuta. lat. valere- qadrlanmoq, qiymat)- mamlakatning pul birligi va uning tipi (oltin, kumush, qog`oz, pul)ga tenglashtirilgan to`lov vositalari.

VEKSEL - (nem.Wechsel, aynan-ayirboshlash)- qarz majburiyatlari xususida yozma holda berilgan maxsus ko`rinishdagi qimmatbaho qog`oz. qarz bergan tomon vekselda ko`rsatilgan muddat tugashi bilan qarzni talab qilish huquqiga ega.

IMPORT - (lat.importo-kiritaman) - 1) mamlakat ichiga foydalanish yokisotish uchun chetdan olib kelingan xorijiy mahsulotlar; 2) kapital I.- xorijdan mamlakatga kelayotgan kapital (kredit, zayom va boshqa); 3) chetdan olib kelinganmahsulotlarning umumiy soni va qiymati³.

XULOSA VA MUNOZARA

Mamlakatimizda bozor iqtisodiyoti mexanizmlarining takomillashuvi natijasida xususiy mulkchilikning barcha shakllari rivojlanib, tadbirkorlik faoliyatiga keng yo`l ochilmoqda, natjada chet davlatlar bilan oldi-sotdi ya`ni export-import ishlari amalga oshirilmoqda bu borada esa chet tilini bilish judamuhim, xususan iqtisodiy neologizmlarni tushunish har birimizga kerak. Bu borada Respublikamizning birinchi Prezidenti I.A.Karimovning nutqini esga olaylik:

² Bektemirov X., E.Begmatov. Mustaqillik davri atamalari. -T.,2012.

³ Husanov N. Mirahmedova Z. Iqtisodiy atamalar va ish yuritish.-T., 2005. B.106.

“Mamlakatimiz ijtimoiy-siyosiy, ma`naviy-iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishga jahon andozalari darajasi bilim olgan zakovatli, har tomonlama barkamol, dunyoqarashi keng milliy kadrlarni tayyorlashda chet tilining xizmati katta”.

ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. Akobirov S. Til va terminologiya. -T., 2018.
2. Anikina A. Iqtisodiy atamalar lug`ati inglizcha-ruscha. T., 2013.
3. Bektemirov X., E.Begmatov. Mustaqillik davri atamaları. –T.,2012.
4. Barotov.Z Iqtisodiy matnlarda neologiznlarning tarjima qilinishi. b., 2013.
5. Husanov N. Mirahmedova Z. Iqtisodiy atamalar va ish yuritish.-T., 2005. B.106.
6. “Iqtisodiy matnlarda neologiznlarning tarjima qilinishi” mavzusidagi bitiruv malakaviy ishi _ Samarqand-2013.
7. Salimova N. Iqtisodiyotga oid matnlar tarjimasining o'ziga xosliklari. T.,2015.